

פ"ג א"ג בבית שני כשמלכו וכו'. ספור המאורע הזה פשוט וידוע
 צ"ב זמנה מדליקין בשבת (כ"א): ת"ר צכ"ה צכ"ליו יומי חנוכה
 דלא למספד צהון שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שציהכל
 וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונלחוס צדקו ולא מלאו אלא סך אחד שהיה
 מונח צחותמו של כ"ג ולא היה צו
 להדליק אלא יום אחד ונעשה צו נס
 והדליקו צו שמנה ימים לשנה אחרת
 קצעום ימים טובים ושם אמרו נ"ח
 מנזה להניח על פתח ביתו. ודע
 שדעת רבינו כדעת האומר שחנוכה
 ופורים אינן אסורים צהספד ותענית
 אלא הן עזמן אצל לפניהם ולאחריהם
 מותרין וכשאלמרו פ"ק דר"ה (י"ט):
 לא צטלה מגילת תענית לענין חנוכה
 ופורים דוקא ציומן אצל לפניהם
 ולאחריהם צטלה וזהו שאנו מתענין
 צי"ג צאדר:

ד כל שחייב בקריאת המגלה
 וכו'. שם (שבת כג.) אמר ריב"ל

נשים חייבות צנר חנוכה שאף הם היו צאותו הנס והשאר פשוט הוא
 שהן חייצין ושם מפורש שחש"ו פטורין א"כ הרי היה כמגלה : והמדליק
 אותה וכו'. שם מימרא מבוארת ואמרו צה הרואה מצנך שמים ופירש
 רבינו הרואה אותה ולא בירך דעתו ז"ל שאע"פ שי"א מן המנזה
 כגון שהדליקו עליו צתוך ציתו מצנך
 וזה דעת קצת הגאונים ז"ל. והרשב"א
 ז"ל כתב מסתברא צשלא הדליק ולא
 הדליקו עליו צתוך ציתו ואינו עתיד
 להדליק הלילה הא לא"ה אינו צריך
 לצנך דלא מצינו יולא מן המנזה
 וחוזר ומצנך על הראיה ויש מצבותא
 דפרישו אע"פ שמדליקין עליו צתוך
 הצית צריך לצנך על הראיה ואין
 להם על מה שיסמוכו עכ"ל וכן
 ראיתי לצעל העיטור שכתב ורואה
 דוקא שעומד צקרון או צספינה שלא
 הדליק צציתו, וכן פירשו מפרשים
 אחרים. ולשון הגמרא שהזכירו רואה
 סתם יותר נאות לדעת רבינו:

**א בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על
 ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם
 לעסוק בתורה ובמצות. ופשטו ידם בממונם
 ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות
 וטמאו הטהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם
 ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי
 אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני
 חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו
 ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה
 מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד
 החורבן השני :** ב וכשגברו ישראל על

אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך
 אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים
 והוציאו שמן טהור : ג ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן
 מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה
 משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי

חנוכה

א. איתא במס' שבת¹: מאי חנוכה שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל ה"שמונים שבהיכל וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' חתום בחותמו של כהן גדול ולא הי' בו הדליק אלא יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

וכתב הטור² [בשם הר"מ מרוטנ" בורק ז"ל] "שריבוי הסעודות שמרבים בהם הן סעודות הרשות, שלא קבעום אלא להלל ולהודות ולא למשתה ושמחה". אבל הרמב"ם³ כתב וז"ל: "התקינו חכמים שבאותו הדור שידיי שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסלו ימי שמחה והלל". וכתב המהרש"ל⁴ שלדעת הרמב"ם — "אותן סעודות

(1) כא, ב.

(2) או"ח סתר"ע (ע"פ דפוס פראג וכו'), וכן הועתק גם בב"י. וכן פסק המחבר שם ס"ב.

(3) וכ"ה גם במרדכי פסחים סתר"ה — הובא בב"י שם. וראה לקמן ס"ה מה שהובא במרדכי הארוך.

(4) הל' חנוכה פ"ג ה"ג.

(5) יש"ש לבי"ק פי"ז סל"ז. וראה גם ב"ח או"ח שם, שמדברי הרמב"ם מוכח קצת "דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה".

ולכאורה צ"ל, שהלשון "יש לנהוג" קאי א"ומשתה", אבל בנוגע ל"שמחה" הוא חיוב גמור (לדעת הרמב"ם). ולהעיר אשר ברמ"א או"ח שם כ' "יש קצת מצוה בריבוי הסעודות", ומציין למהר"א מפראג, ובד"מ שם ממהר"א מפראג "קבעו משתה ושמחה".

שעושים בימי חנוכה . . . הם סעודות "מצוה".

ולכאורה תמוה: הרי בגמרא אמרו "קבעום . . . בהלל והודאה", וברמב"ם כותב שהם (גם) "ימי שמחה"?

ב. עוד שינוי ברמב"ם ממש"כ בגמרא:

במס' שבת שם: "מאי חנוכה . . . ולא מצאו אלא פך אחד של שמן . . . נעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים, לשנה אחרת קבעום כו". והיינו, שימי חנוכה קבעום על הנס דפך השמן ולא על הנס דנצחון המלחמה;

ואילו הרמב"ם⁵, מבאר כטיבה וט"ע עט"ו להתקינו חכמים . . . שיהיו שמונת ימים האלו . . . ימי שמחה והלל" — את ישועת ישראל והצלתם מידי היונים, וחזרת המלכות לישראל, (ואח"כ —) הנס דפך השמן.

(6) להעיר אשר בפורים דכתיב בהו "ימי משתה ושמחה" צ"ל לדעת הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב ה"טו) סעודת בשר (דאין שמחה אלא בבשר. מ"מ שם). וראה נימוקי או"ח סתר"ה סק"ב. וצע"ק מ"ש היש"ש שם "אותן סעודות שעושין כו", ולא כתב שצריך לעשות סעודה (אף שקאי שם לשיטת הרמב"ם).

(7) הטעם למ"ש הרמב"ם רק "ימי (שמחה ו)הלל" — ואינו מזכיר "הודאה" — ראה לקמן הערה 19.

(8) הל' חנוכה שם הלכה א' וב'.

(9) וכלשונו בה"ג: ומפני זה התקינו כו. ופשוט, שאין לומר שכונת הרמב"ם ב"ומפני זה" היא רק להנס דפך השמן — כי לפי"ז, כל סיפור המאורע שבה"א מיותר.

שאמרו "מאי חנוכה . . . פך אחד של שמן כו", הוא בנוגע להפרט ד"הלל והודאה" — דוה מה ש"קבעום ועשאוים יו"ט בהלל והודאה", הוא מצד הנס שהי' בשמן.

והו שלאחרי שהרמב"ם מבאר ב"ארוכה את המאורעות דחנוכה, הוא מסיים: "ומפני זה התקינו חכמים . . . ימי שמחה והלל", היינו, שמפני שני סוגי המאורעות והניסים האמורים לעיל התקינו ב' ענינים. — "ימי שמחה" ו"ימי הלל":

"ימי שמחה" — מפני "שהושיעם מידם והצילם . . . וחזרה מלכות ליש" ראל"י¹; ו"ימי הלל" — באו בעיקר ימי מפני הנס שהי' בפך השמן, ש"הדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים".

ועפ"ז יומתק גם מה שב' מאורעות אלו חלקם הרמב"ם לשתי הלכות [שגם חלוקת ההלכות שברמב"ם היא בדיוק] — להורות, שב' מאורעות אלו באות שתי הלכות: ממאורע הראשון —

(14) ומה שהתקינו שמונה ימי שמחה — יש לומר: מכיון שהתקינו הלל גם על נצחון המלחמה (כנאמר ב"ועל הנסים") וצ"ל שמונה ימי הלל (משום הנס דפך השמן, וראה הערה הבאה), התקינו שמונה ימים אלו — מכיון "שתחלתן (הוא) כ"ה בכסלו", יום ש"גברו ישראל על אויביהם ואבדום" — יהיו גם ימי שמחה.

ועפ"ז יומתק לשון הרמב"ם "שתחלתן כ"ה בכסלו" — דלכאורה הול"ל "מכ"ה בכסלו ואילך" וכיו"ב — כי "שתחלתן (דכל ימים אלו) כ"ה בכסלו" הוא טעם על "שהיו שמונת ימים האלו . . . ימי שמחה".

(15) אף שגם מפני נס המלחמה "קבעו ח' ימי חנוכה אלו להודות ולהלל".

(לשו"ע הל' חנוכה), אור גדול ליומא פ"ז, מ"ד, בנין שלמה על הרמב"ם שם).

ג. ויובן זה בהקדים הקושיא ה"י דודעה¹⁰: הרי "עיקר הנס הי' בנצחון המלחמה רבים ביד מעטים גבורים ביד חלשים כו", ולמה אמרו בגמרא שימי החנוכה הוקבעו [לא מפני הנס דנצחון המלחמה וישועת ישראל מידי היונים, כי אם] מצד הנס דפך אחד של שמן כו. דלכאורה "איך" עשו מן הטפל עיקר כו"?

ומצד חומר קושיא זו ס"ל להרמב"ם, שכוונת הגמרא ב"מאי חנוכה" היא לא "על איזה נס קבעוה" יי, כי אם: לתת טעם על מה שקבעוה "בהלל והודאה". והיינו, שגם לולי הנס דפך השמן היו קובעים את יום נצחון ה"מלחמה ליו"ט יי (יום שמחה יי); ומה

(10) אדמו"ר האמצעי בשערי אורה כב, א. וראה גם סהמ"צ להצ"צ ריש מצות נ"ח (עא, א). וראה גם פר"ח או"ח שם: "שאינו סבא . . . (ש)עיקר יום הנצחון שנחו מאויביהם . . . שלא יקבעוהו לדורות".

(11) כפרש"י שבת שם.

(12) להעיר גם מלקו"ת צו (טז, א) ש' מקשה מדוע חנוכה ופורים הן ביום המנוחה ולא ביום שנעשה הנס? — שמונה מוכח, שהקביעות דחנוכה הוא משום הנס דנצחון המלחמה.

(13) או אפשר לומר (וראה פר"ח שם), שכונת הגמרא ב"מאי חנוכה" [אף שגם מצד הנס דנצחון המלחמה (גם לולא הנס דפך השמן) תקנו יו"ט] היא: מפני מה תקנו ח' ימי חנוכה, ועל זה מתרץ "שכשנכנסו יונים להיכל כו" והדליקו ממנו שמונה ימים.

* מזה מוכח שס"ל לאדמו"ר שנצחון המלחמה הי' בכ"ד בכסלו (וכמפורש בש"א וספהמ"צ שבהערה 10 וכשיטת המאירי שבת שם) ודלא כשיטת הרמב"ם הל' חנוכה (פ"ג ה"ב) שבכ"ה בכסלו הי' (ואעפ"כ הוקבע להתחיל נ"ח אור לכה" — ראה פר"ח, ברכ"י

הדין ד'ימי שמחה' וממאורע השני — הדין ד'ימי הלל' (והדין ד'מד' ליקין בהן הנרות כו').

והנה פשיטא שהרמב"ם לא יהדש מעצמו טעם לקביעות ימי חנוכה. ויסודו — מ'ועל הנסים' וממדרד"ל. ואולי הי' לפניו גם מדרש חנוכה — שאז מובן בפשטות מה שכותב כאן כמה פרטים: גזרו גזירות וכו' וכו'.

ד. הטעם לחלוקה זו — שמפני ישועת ישראל והצלתם וכו' התקינו 'ימי שמחה'; ואילו מצד הנס דכך השמן באה התקנה ד'ימי הלל':

שמחה ענינה בדברים השייכים לה' גוף [שאינו שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא בייך¹⁶]; משא"כ ענין ההלל הוא שייך לעבודה שבלב, לה' נשמה. ולכן:

ישועת ישראל והצלתם מידי היונים, ש'פשוטו ידם בממונם כו' ולחצוים לחץ גדול', ועד"ו מה 'שחזרה מלכות ל' ישראל' — ישועה והצלה הנוגעות (גם) לגוף, משו"ז גם התקנה היא בענין הנוגע לגוף: 'ימי שמחה'.

משא"כ הנס דפך השמן ש'הדליקי ממנו נרות המערכה יי כו' — מכיון שהיא ישועה רוחנית, התקינו בגללה

(16) פסחים קט, א.

(17) הוספת הרמב"ם בזה 'המערכה' — ראה צפ"י (להבאין הרבצובי) על הרמב"ם. וצ"י היא — רוחנית ביותר.

(18) ראה צ"י בלבוס לאו"ח שם. אלא שבלבוש שם, שגם ישועת ישראל מידי היונים — מכיון ש'לא בקשו מהם אלא . . . להצבירם על דתם . . . לכן לא קבעום אלא להלל ולהודות ולא למשתה ושמחה'; משא"כ לדעת הרמב"ם — מכיון ש'פשוטו ידם

'ימי הלל' יי.

ה. והנה פירוש הנ"ל ב'מאי חנוכה . . . פך אחד של שמן כו' — שהנס דפך השמן אינו טעם לכל הענין ד' חנוכה כ"א להפרט דהלל והודאה — מוכרח הוא גם למרדכי (הארוך) יי וז"ל:

ובמגלת יי תענית אמרו שקבעום יו"ט משום חנוכת המזבח וכ"כ א"ז וכ"מ במדרש רבתי פרשת בהעלותך, והכא יי אומר שקבעום יו"ט משום הנס

במחצית וכו' ולחצוים לחץ גדול, לכן, כש'הושיעם מידם והצילם', התקינו ימי שמחה.

ויש לומר (וראה גם לקו"ש ח"ה ריש ע' 452), שגם להרמב"ם — מה שפשוטו ידם כו' היתה כתוצאה מזה ש'גזרו גזירות . . . ובטלו דתם כו' (שכתב לפניו, וצ"י יומתק, שפולגת הטור (לפי ביאור הלבוש) והרמב"ם היא לא פולגת במציאות (אם לחצוים בגשמיות), כ"א בסברא: אם קובעים שמחה על הצלה מלחץ גופני הבא כתוצאה מגזירה על הדת.

(19) צ"פ מ"ש בפנים יש לבאר גם מה שהרמב"ם מזכיר רק 'הלל' ואינו מזכיר 'הודאה'. דהנה בפירוש 'בהלל ובהודאה' כתב הטור (או"ח סתר"ע) 'לומר בהן הלל, ולהודות לומר בו על הניסים בהודאה' — ומכיון שההודאה ד'ועל הניסים' היא (בעיקר) על הנס דנצחון המלחמה ('מסרת גבורים וכו'), אין לומר (לדעת הרמב"ם) שכוונת הגמרא ב'הודאה' (שתקנו משום הנס דפך השמן) היא 'לומר בו על הניסים'. ולכן ס"ל להרמב"ם ש'הלל והודאה' שבש"ס הם ב' פרטים בהלל (וכנאמר בהלל: הללו, הודו). ובמגלת תענית כאן: ומה ראו לגמור בהם את הלל כו' כענין שנאמר ויענו בהלל ובהודות לה' כו'. (והלשון 'הלל' שברמב"ם כולל גם הפרט ד'הודאה').

(20) הובא בד"מ או"ח שם.

(21) פ"ט.

(22) בש"ס שבת כא, ב.

(דנרות) יי. וי"ל דמשו"ז קבעו משהו ושמחה, אבל להודות ולהלל קבעו משום נס.

ומכיון שמ'שלשת עמודי ההוראה

. . . הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ושנים מהם (הרי"ף והרא"ש) מסכימים לדעת אחת ולא הביאו אלא מאי דאיתא בגמרא — פסק הב"י הלכה כמותם. ע"פ מש"כ בהקדמתו להב"י.

אלא שלהמרדכי — מה שקבעי משהו ושמחה הוא משום חנוכת המזבח; משא"כ להרמב"ם — מה שהתקינו 'ימי שמחה' הוא יי מפני 'שריחם

(23) להעיר, שגם במגלת תענית נזכר הנס דפך השמן. ואולי הי' להמרדכי גירסא אחרת במג"ת.

(24) אף שהרמב"ם והמרדכי אולי באותה השיטה דחנוכה הם ימי שמחה.

(משחת מוצאי זאת חנוכה

וש"פ ויגש, תשל"ז)